

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 Din

za pol leta 30 Din

za vse leto 60 Din

Posamezne številke 1.50 Din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 20. avgusta 1937.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštnočekovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadruga tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

F. — čin:

Naša prosvetna in jezikovna vprašanja

Ob zlomu Avstrije je vsa slovenska javnost praznovala z večjo ali manjšo zavestjo, od delavca, kmeta, bajtarja do zadnjega razumnika — razen nekaj predvojnih ilircev — zmago tistih načel, za katere se je poleg tolikih drugih boril tudi naš narod, za zmago načel, ki jih je ameriška demokracija razglasila kot svoje vojne cilje: načel narodne enakopravnosti in narodne samoodločbe. Ob vsej naši politični nezrelosti, ki je tako žarko stopila pozneje na dan, ob vsej nejasnosti pojmov, ki jih je izbistrilo šele novo življenje v novi državni skupnosti, je bilo vsakomur vendarle na dnu duše jasno, da pomeni prestop Slovencev iz avstrijske države v novo Jugoslavijo prestop v novo življenjsko dobo našega naroda, prestop iz absolutistično nastrojene državne organizacije, ki je v narodih videla le svoje objekte, v novo državno organizacijo, v kateri bomo postali subjekti, tedaj nosilci državnosti obenem s Hrvati in Srbi. Če so Srbi in Hrvati poleg svojih narodnih ciljev in programov vnesli v novo državo še svoje zgodovinsko izročilo, ki ni vedno in povsod srečno dopolnilo sedanosti, smo mi vnesli čisto narodno načelo, ki nam je moglo pri naši večji politični zrelosti, kakor smo jo žal pokazali, služiti kot najboljšo poročilo za pojmovanje naših resničnih državno- in narodnopolitičnih, socialnih, gospodarskih in kulturnih ter prosvetnih potreb.

Da smo postali tudi mi državni narod, je po logiki zdrave pameti mogel biti le končni nasledek našega narodnega boja v Avstriji, nujni nasledek oblikovanja slovenske narodne zavesti z vsemi zahtevki po ustavni zaščiti naše narodnosti, organski sklep in konec osvobodilnega boja in zadnji smisel besed »osvobojenje izpod avstrijskega jarma«. Kdor trdi kaj drugega, ta namenoma potvarja ves smisel slovenske narodne borbe v preteklosti. Ni pa v zgodovini znan primer, da bi se kak narodno zbudjeni narod boril v stoletni borbi za svoje narodne pravice edinole za to, da jih potem narodno in jezikovno zapravi neki teoriji na ljubo. Po taki preprosti zamisli so nekoč poskušali ruski panslavisti slavjanofilske smeri ustvariti vseruski narod iz manjših slovanskih narodov ruske države. S kakim uspehom, vemo danes predobro.

Eden najprimernejših znakov enakopravnosti je spoštovanje jezika prizadetega naroda. Spoštovanje jezikovne enakopravnosti, če ono v resnici in v polnosti obstaja, mora obsegati vsa področja življenja. Za vsak narod pa je še vselej in povsod veljalo načelo, da o pismeni, pravopisni in knjižni obliki svojega jezika odloča on sam. Za kulturni svet, ki mu »svoboda« ni samo prizvok za spretno prikrivanje nasilja, velja, da ni mogoče učiti v šolah in uporabljati v uradih drugega jezika po duhu in po jezikovnih pravilih, kakor onega, ki ga je izoblikoval zgodovinski razvoj in ves živopisni tok življenja, ki izvira iz naroda v njemu dani prirodnosti. Če kak narod nima pravice, da odloča svojevoljno o svojih jezikovnih in prosvetnih vprašanjih in ko gre za vzgojo mladine in za jezik uradov, potem pač nima niti moči niti oblasti, da svojo v narodu temelječo jezikovno kulturo uporablja in izpopolnjuje po svojih potrebah v vse smeri.

Šolstvo je en del narodnih prosvetnih vprašanj, a v šolo so organsko povezana vprašanja o učnih načrtih, o pedagoških problemih in programih šolskega dela. Z učnimi načrti in programi šolskega dela se ureja, kaka snov, kateri predmeti, v kolikem obsegu in v kakem duhu se bodo podajali učencem — pri čemer igra prvenstveno vlogo pouk narodnega jezika z vso mnogolikostjo jezikovnih in kulturnih vprašanj. Vsa tista toliko opevana ljubezen do naroda in materne jezika, ki je navdahnila romantiko prebujajočih se narodov, mora biti v prvi vrsti tudi luč, ki sije v

vsaki besedi učitelja narodnega jezika, če hoče ljubezen do narodnega jezika vcepiti tudi učencem. Razumljivo je zato, zakaj prav mali in zatirani narodi in narodne manjšine s toliko ljubeznijo vise še na tako malem plamenčku svoje jezikovne kulture in lepe umetnosti, če jim ni dana možnost polnega razmaha. Zgodovina prebujenja narodov in bojev za svobodo kaže, da je v središču te borbe bila zmerom tudi borba za lastno narodno šolstvo in za svoje prosvetne ustanove; in prav ta zgodovina nam tudi priča, da je zmerom in povsod, kjer se je bil narodni boj, nasilnik segal po najučinkovitejšem sredstvu, če je potlačnemu narodu vzel ali šole ali pa iz njih skušal izgnati narodnega duha.

Tele stvari je treba pibiti zato, ker smo Slovenci upali, da je z zlomom Avstrije prešla doba, ko nam je nedemokratski absolutizem kratil pravico do lastnega, tudi po duhu slovenskega šolstva. Za nas je po duhu slovenska šola tem osnovnejše važnosti, ker smo majhen narod, ki na tehtnico mednarodne veljave ne more polagati svoje stvarne moči. Nismo soloipsisti, če zato želimo, da se tem bolj uveljavimo s kulturno močjo. A podlaga kulture je med drugim tudi razvito, visoko stoječe, skoz in skoz narodu služeče, iz narodnih prvin vzniklo šolstvo, ki se v vrhovih razraša v svetovnost.

Napredno »Jutro« nam je pred ne tako dolgim časom, ko je ljubljanska banska uprava sklenila uvesti novi pravopis v šole na svojem področju, z nekakim posmehom povedalo, da baje v ministertvu prosvete niso zadovoljni s takim ukrepom banske uprave. In zakaj niso zadovoljni? »Jutro« nam pove naravnost: ker si ministertvo prosvete lasti izključno pravico, da odloča o pedagoško-praktičnih predpisih, učnih načrtih in programih šolstva tudi v dravski banovini.

Namen takega prosvetnega centralizma je bil ta, da uvede unitaristično miselnost na celi črti tudi v naše slovenske šole. Taka miselnost pa sloni na domnevi, da je slovenski jezik le plemensko narečje jugoslovenskega naroda, s čimer se dajo kar najlepše obiti tista ustavna določila, ki vsaj na papirju ščitijo enakopravnost slovenščine v državi. Kajti nihče ne more biti klican na odgovornost — vse v duhu ustavnega unitarizma! —, četudi namenoma pači čistost slovenskega jezikovnega izražanja, kadar vladajo pri nas ljudje take unitaristične miselnosti. Stapljaska miselnost! — to je osnova ilircev, s katere gledajo na vsa naša narodno-prosvetna

Našim prijateljem!

Naš tednik »Slovenija« je treba razširiti kar največ mogoče. Prepričani smo, da to žele ne le naši dosedanji naročniki, ampak vsi prepričani Slovenci. Zato prosimo vse naše naročnike in prijatelje, da naj nam pridobivajo novih naročnikov. To zato, da list tvorno podpro in pa da se slovenska misel čimbolj razširi. Našemu tedniku je treba že zaradi kritja stroškov, ki so veliki, novih plačujočih naročnikov, da ne omagamo.

Naslove novih naročnikov naj pošiljajo naši prijatelji na naslov: UPRAVA TEDNIKA »SLOVENIJA«, LJUBLJANA, TYRŠEVA CESTA 17.

Uprava tednika »Slovenija«

vprašanja, pa naj to zdaj priznavajo, zdaj spet zanikujejo.

Pri tem se seveda naši ilirci sami ne zavedajo, da s tem posredno priznavajo neenakopravnost Slovencev v državi

Namen vseh režimov do novejših dni od 1929. leta dalje je bil zlepa ali zgrda uvesti stapljasko miselnost tudi v naše šole. Pokazala se je na več načinov: a) s preganjanjem, odpuščanjem in premeščanjem tistega uradništva, ki ni hotelo kloniti pred tako miselnostjo; dobra pretveza,

je bila fraza o redukciji uradništva zaradi varčevanja; b) s cenzuro šolskih knjig, v katere ni smelo ničesar, kar bi poudarjalo slovensko samobitnost; c) s prevajanjem šolskih knjig v slovenščino, ne oziraje se pri tem na posebne slovenske potrebe in razmere; č) s pačenjem zgodovinskega smisla naše politične, zlasti pa kulturne preteklosti; d) z vedno številnejšim uveljavljanjem srbsko-hrvaških knjig na slovenskih šolah tudi za tiste predmete, ki imajo slovenske šolske knjige. Poslednje so z gorečnostjo delali naši ilirci sami.

Dokler so bili »Jutrovi« ljudje na vladi, se niso potrudili, da kakorkoli omilijo ta prosvetni centralistični absolutizem, ki je v znatni meri kriv, da naše šolstvo polagoma propada. Tisti zloglasni odlok iz 1929. leta izenačuje slovenska prosvetna vprašanja s šolskimi prosvetnimi vprašanji katerekoli banovine na jugu. Saj je dravska banovina v sedanjem položaju le ena izmed tolikih in tolikih banovin, ki imajo vse isti unitaristični značaj.

Za slovenski jezik, za duha in način njegove uporabe v šolah so odločilni slovenskemu jezikovno-kulturnemu krogu bolj ali manj tuji ljudje. Kajti dejstvo je, da pri ministertvu prosvete ne obstoji niti po sedanji ustavi možni kulturni svet, v katerem bi sedeli poklicani slovenski kulturni in prosvetni delavci, in ki naj bi dajal prosvetne smernice ministertvu prosvete v vprašanjih slovenskega šolstva in prosvetnih ter kulturnih naprav Slovenije.

Pripadniki integralnega jugoslovenstva zanikujejo, da obstoji pri njih stapljaska miselnost. Govorijo celo o spoštovanju plemenskih čustev. Vse to so govorili že od nekdaj. Dejanja na oblasti so dovolj pokazala, kake narave je bilo njihovo spoštovanje slovenskih čustev in jezika. Končno: če po njihovem nauku obstoji le en sam jugoslovenski narod — kje se nehajo in do kam segajo pravice tega nad slovensko »pleme« vzvišenega naroda, saj je in ostane zmerom le »pleme« podrejeno, a nikoli tako imenovani jugoslovenski narod. Kar pomeni: da je unitarizem na vseh področjih našega državnega in narodnega življenja, tedaj tudi prosvetnega, v korist jugoslovenskega naroda. Toda jugoslovenski integralci so tudi odkritosrčni, kadar so na oblasti in imajo moč. Imeli so oboje in takrat, ljudje božji, so v svojih najboljših nacionalnih glasilih povedali javno, kako je s spoštovanjem plemenskih čustev; povedali so namreč na glas, da je treba slovenski jezik tiho in postopno likvidirati (glej m. dr. tudi Glasnik Sokola kraljevine Jugoslavije).

Kar se je tudi zgodilo: v nekaterih jugoslovenskih glasilih, s stalno množičem se številom srbsko-hrvaških tiskovin,

z neprestanim centraliziranjem raznih fondov in zavodov v Belgradu, kjer slovenskih ljudi in naše besede domala ni več, v šoli, zlasti v višjih razredih srednjih šol, kjer so strnili celo pouk v narodnem jeziku v enoten pouk iz »srbsko-hrvaško-slovenskega jezika«.

Nam Slovcem je seveda jasno, da po tej poti res ne pridemo drugam, kakor do postopne likvidacije pravic našega naroda in jezika. Nam Slo-

Najboljši šivalni stroji in kolesa

ADLER

po izredno nizkih
cenah pri tvrdki

Josip Petelinc, Ljubljana
za vodo (blizu Prešernovega spomenika)

Večletno jamstvo!

Pouk v umetnem vezanju brezplačen!

vencem pa je tudi jasno, da je nemogoče in nesmiselno trditi, da je zločin to, kar je bilo do zloma Avstrije vrlina in nujna potreba in edina pot, da se je ohranilo slovensko narodno ozemlje: gojitev slovenske narodne in jezikovne ter kulturne zavesti. Jasno nam je nadalje, da vsaka slabitev v tej smeri mora nujno voditi do slabitve našega narodnega telesa izven Jugoslavije, po-

sebno na Koroškem. Ne moremo se postaviti za celokupno slovensko narodno ozemlje na tisto kratkovidno ilirsko stališče, da smo lahko v Jugoslaviji nekaj drugega sedaj, kar smo bili v preteklosti, a da smo izven Jugoslavije še tisti Slovenci, ki smo bili nekoč povsod. Tak dualizem pod danimi razmerami služi kvečjemu narodnim nasprotnikom onstran državnih mej za nevtralizacijo narodne zavesti. Če jugoslovenci trdijo, da greša Prešeren in Vraz pod isto njihovo zastavo, vedo sami najbolje, da vedoma potvarjajo zgodovinsko resnico (»Vraz — narobe Katon!«) v natančno istih izmerah, stvareh in dejstvih, kakor jo potvarjajo v trditvi, da smo en jezik in en narod vsi jugoslovani Jugoslavije (kje pa so Bolgari?!). Kajti po njihovem naziranju bi logični nasledek Prešerna moral biti Vraz, kakor je logični nasledek opustitve slovenske individualnosti jugoslovanski narod, ki ga pa danes niti jezikovno niti kulturno nikjer ni in ga po naravnih razvojnih zakonih tudi biti ne more, temveč edinole (pod nekimi pogoji, ki jih pa tudi še ni) srbsko-hrvaški pod pokrivačnim plaščem jugoslovenstva, s končno edino verjetnim nasledkom: z vsesplošno vpljavo srbsko-hrvaškega jezika.

Za take cilje se naš narod nikoli ni boril. Boril se je za združeno Slovenijo v Avstriji, tedaj za svojo individualnost, boril se je za koordinacijo svoje žive narodne sile s hrvaško in srbsko v Jugoslaviji, tedaj za priznanje, da je državni narod in s tem subjekt jugoslovanske državnosti.

Koledar dveletke po uradnih obvestilih

(Dalje)

13. 3. 1936: »Službene Novine« objavljajo naredbo dr. Korošca, po kateri je izvrševanje ustavne pravice zbiralnih akcij odvisno od dovoljenja policijskega oblastva prve stopnje. Kazni za prekršitev določb te naredbe znašajo do 500.— ali do 10 dni zapora. S to naredbo se razširjajo na področje cele države po večini vsi predpisi naredbe bana dr. Marušiča z dne 26. 5. 1933, ki so veljali le za področje dravske banovine.

15. 3. 1936: Na shodu JRZ v kavarni »Negotin« protestira minister Gjura Janković kar najbolj odločno proti pismu Ace Stanojevića, ki izključuje iz bivše srbske radikalne stranke odlične srbske pripadnike JRZ, kakor govornika samega, dr. Stojadinovića in Dragišo Cvetkovića, in poudari, da so se ob ustanovitvi JRZ prostovoljno izključili iz bivše srbske radikalne stranke z Ace Stanojevićem vred vsi radikali sploh. — Notranji minister ustavi nadaljnje izhajanje štirinajst-dnevnik »Ljudska pravica« v Ljubljani po čl. 14. zakona o tisku, ker je bil list v enem mesecu trikrat zaplenjen.

19. 3. 1936: Tisk objavlja skrajšano besedilo interpelacije senatorjev kluba JNS na predsednika vlade z dne 11. 11. 1935. Interpelacija izreka bojazen, je-li vlada in njena politika dovolj patriotična, t. j. toliko, kolikor je to politika kluba senatorjev JNS. — Istega dne odgovarja predsednik vlade v senatu na to interpelacijo v obširnem govoru, v katerem z izredno jasnostjo razloži, da sta vlada in JRZ za državno in narodno enotnost, da vlada novih političnih zakonov doslej zato ni predložila, ker ji to brani ozračje v »narodni

skupščini« in ker šteje, da se taki zakoni postavljajo v življenje neposredno pred volitvami, ki naj se izvršijo po novih določilih. Zdej pa ni razloga, da bi se ljudstvo vzemirjalo z volitvami. — Važno in dolgotrajno besedo ima Banjanin, ki ugotovi, da obstajata po njegovem mišljenju dva tabora, namreč tabor vlade in združene izvenparlamentarne opozicije na eni strani, na drugi strani pa tabor parlamentarne opozicije z njim, Banjaninom na čelu. Glede vprašanja, ali se zadovolji z odgovorom predsednika vlade ali ne, se govornik — sodeč po tisku — ne izjavi. — Tega govora se bo dotaknil »Slovenec« v uvodniku z dne 21. 3. 1936, kjer bo opozoril, da vzporeja Banjanin pojme »jugoslovenske diktature, policijskega režima in avtoritarnega tlačenja ljudske volje ter čvrste in odločne preventivne politike.«

22. 3. 1936: Finančni odbor predloži spremembe in dopolnitve k finančnemu zakonu, ker ima JNS v senatu še večino. Med spremembami se nahajajo tudi znameniti Kramerjevi amandmani, ki bodo spravili številne župane iz razdobja JNS v hude stiske, ker amandmani ne razlikujejo med sodstvom in upravnim postopanjem. — V plenu senatu se začne razprava o preračunu in finančnem zakonu.

23. do 27. 3. 1936: V senatu traja velika preračunska bitka, zadnja, v kateri potegne JNS večina še — daljši konec. Od obeh strani se spustijo v boj največji kanoni in se izmenjavajo: Marjanovič, Šilović, Crkvenac, Pavelić, Protić, Obradović, Štević, Mažuranić, Zec, Letica, Aleksić, Hrasnica, Angjelinović, Simonović, Pucelj, Šupe-

rina, Ivanišević, Dragović, Gjorgjević, Nemeč, Banjanin, Cvetković, Stošović, Stojadinović, Korošec, Jalžabetić, Banjanin večkrat, Kramer; za pravilnost vrstnega reda ne porokujemo. Pri končni bitki dobi JNS večino za svoj predlog 41, vlada za predlog dr. Hrasnice 37 glasov. Preračun s finančnim zakonom mora spet pred »narodno skupščino«. — Med temi razpravami se ustanovi delovni klub senatorjev, katerega predsednik je senator Simonović, nedavno predsednik kluba senatorjev JNS. — Tudi v senatu izreče dr. Korošec mišljenje, da ni nikogar, ki bi imel pogum reči, da se je ljudstvo že toliko pomirilo, da bi se smele izvršiti volitve v »narodno skupščino«; dr. Stojadinović prerokuje nekaterim senatorjem JNS skorajšnji prestop v delovni klub senatorjev, vsem pa, da bodo čez 6 mesecev občinske volitve.

29. 3. 1936: V Belgradu se vrši sestanek voditeljev Združene opozicije. Med njimi je tudi Miša Trifunović kot delegat »staroradikalov« Ace Stanojevića, ki je imel prvotno postati častni predsednik JRZ. — Finančni odbor »narodne skupščine« sklene prepustiti plenumu odločitev o tem, ali se podvrže spremembam in dopolnitvam preračuna in finančnega zakona, kakršne je sprejela večina senata. — V Trebnjem in v Ribnici na shodih JRZ govori dr. Krek, v Petrovem gradu pa dr. Topalović. — »Narodna skupščina« sprejme popravljeni finančni zakon.

1. 4. 1936: »Slovenec« si da poročati iz Belgrada, da so številni pravniki osupnjeni zaradi sprejetih amandmanov k občinskemu zakonu, češ »da se državna oblastva in sodišča ne bodo smela šteti za vezana na te amandmane in da je naloga vlade, da se ta nesmiselna določila čimprej odpravijo.« — Drugo njegovo poročilo obsega podatke iz govora prote dr. Janića na shodu v Belgradu, ki je med drugim opozoril, da vodi dr. Korošec Slovence, katerih 95 odstotkov stoji za njim in ki so takoj vstopili vsi v JRZ. — Dr. Topalović izvaja na shodu v Kosovki Mitrovici: »Stalno si prizadevamo ustanoviti svojo stranko, ki bi bila politično sredstvo borbe naših delovnih ljudskih slojev.«

2. 4. 1936: »Slovenec« trdi, da se je ustanovil v JNS »akcijski odbor«, v katerem ima dr. Kramer kot generalni tajnik pomočnika v oseh Ivančevića in Živančevića. Nadalje trdi, da komunizem narašča in da ima pri tem vplivno vlogo žensko telo.

9. 4. 1936: »Slovenec« objavlja besedilo nekakšne okrožnice, o kateri trdi, da jo je izdala in razposlala JNS in da z njo ta stranka poskuša razvneti revolucijo.

15. 4. 1936: Listi poročajo, da je imel dr. Srškić v Sarajevu sestanek, na katerem je razglasil, da ni več čas za umetne stranke in da zato že od nastopa Jevtića ni več ud JNS. Kot dolgoletni predsednik vlade JNS, ki je obstoj hrvaškega vprašanja zanikala, je izjavil, da hrvaško vprašanje obstaja, zaradi česar naj si izbijejo iz glave vsi številčno preglasovanje, namesto tega naj se pa lotijo bratovskih razgovorov in sporazumevanja. — Na Bledu se bo pričelo graditi igrišče za golf. Dela bo nadzoroval iz Avstrije poklicani strokovnjak, nezaposleni častnik Gelmini. — Na belgradskem vseučilišču se naštevajo sorodstvene zveze med profesorji. V Kerestincu se pripetijo krvavi spopadi med kmeti in omladinci JRZ. Šest je mrtvih.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Ob velikem slovenskem slovarju

(Nadaljevanje)

Pred nekaj leti sta nekako ob istem času priobčevala dva ljubljanska dnevnikarja listek, eden neki eksotičen roman, drugi neki Humboldtov opis tropskih krajev. In v nenavadni vzajemnosti sta oba slovenila nemški »Buschmesser« z »gozdnim nožem«. (Še boljše bi bilo »grmski nož«!) V istem času nekako je izšla tudi knjižica »Weekend«, ki imenuje skavtski nož za iste namene »nož-sekač«. Obogateli smo torej kar za tri prisiljene, skrotovičene besede. Pa imamo mi za tak nož vsaj štiri lepe domače izraze, ki so vsi v Pletersniku. Pri tem bi še pripomnili, da je gorenjski veliki vejniki tudi po obliki, izvzemši za spoznanje daljši ročaj, osupljivo podoben južnoameriški macheti. Kaj torej v tem primeru, mar naj ostane vejniki mrtva beseda za književni jezik, ker je ta menda ne pozna, četudi je živa, pa še zelo živa med ljudstvom? Ali naj ima nevednost pravico, da postavi na mesto žive besede umetno tvorbo?

Za nas je neka stroga doslednost vse bolj potrebna, ko za narode, ki jim jezik ni na tak način ogrožen, kakor nam. Zmeraj so tisti, ki so hoteli kak narod raznaroditi, začeli z delom pri jeziku: niso dali, da bi se bil gojil v šolah, v javnem življenju, nasproti književnemu jeziku so gojili dialekt (n. pr. »štajerec« in drugi podobni listi pred vojno), književni jezik pa malili in v nič devali. Vedeli so, da je le narod, ki lastnega materinega jezika ne pozna in spoštuje, sposoben za prilikovanje. Nedorodnost panaravnost goji malomarnost, saj je navsezadnje vse dobro in prav.

Nekako sedemdeset let je tega, kar je napisal nemški pisatelj Kürnbergler o »Jeziku in časnikih« tele resnične besede:

»Obstanek gozda varuje zakon zoper gozdne poškodbe, jezika ne ščiti — nič! Brez obrambe vam je izročil jezik, bolj ko kako ljudstvo svojemu despotu, sužnja svojemu gospodu. Nič ne utesnjuje vaše zlorabe, če vas ne gane nema lepota, ki vam prinaša iz Lessingovih in Winkelmannovih spisov, iz Goethejevih in Schillerjevih umetnin pozdrav domačega klasja. Ravnajte s svojim jezikom, kakor s svojo častjo!«

Ni jih zapisal zastoj. Z veliko krepkostjo so se vrgli Nemci na delo. Napačne oblike, še pred nekaj desetletji običajne, so zginile, prav tako se je čudovito zmanjšala raba tujk. Celo časnikarski jezik, povsod na svetu najslabši, je postal skrben, pravilen in čist.

Tu smo pa že pri najbolj žgočem vprašanju za vsakega vestnega praktičnega pisca, namreč pri vprašanju sprejemanja tujk, zlasti tujk iz sorodnih jezikov.

Nemški pisatelj Eduard Engel pravi, da ga ni jezika razen nemščine, ki bi imel potrebo za slovar tujk. Pa se je Engel zmotil. Mi smo tudi po tej strani zvesti posnemovalci — ali posnemači — Nemcev. Kakor Nemci, rabimo tujke brez zmisla in brez potrebe. Kakor Nemcem nam te besede niso dovolj ali sploh nič jasne, pa zahtevajo razlage. Kakor Nemci se plašimo, da bi odločno iskali zanje primerne izraze doma ali ga po potrebi na novo tvorili. In zato smo seveda tudi prav kakor Nemci morali izdajati slovarje tujk. Tudi drugi narodi, kakor zlasti Angleži, imajo izposojene besede, včasih popolnoma nove, za doma neznanе pojme in pojave, celo iz indijskih in drugih kolonialnih jezikov. Naj tu navedemo značilen zgled.

Goščo, zlasti tropsko, označuje Anglež z indijsko besedo džangel, v angleški pisavi jungle. Hrvaščina, naklonjena ženskim oblikam (bataljona, regimenta, bajoneta!), je napravila džunglo iz nje. In Slovenci smo kakopak to dvojno potvoro prevzeli, namesto da bi pisali pravilno džangel, če se že moramo res čestiti s tujko, ki jo v vsakem primeru naša gošča lahko nadomestuje. Kajti značilno je, da če že Anglež ali Francoz ali kdorkoli prevzame tujo besedo, da si jo razlaga v slovarju svojega materinega jezika. In če je pri Angležu, živčemu v Indiji, nekaj zelo naravnega, da je kake tuje besede začel rabiti, jih po večini ne rabimo mi, vsaj ne, dokler imamo svojih.

Tujka, plod tujega duha in jezika, je zmeraj nekaj neorganičnega, neživljenjskega. Zanaša jo po večini polizobraženstvo in časnikarstvo, dva pojavi, ki se le prečesto krijeta ali vsaj segata drug v drugega in ki sta zaradi svoje številnosti in glasnosti dala polizobrazbi veljavo in ceno. Skoraj zmeraj je izraz, če že ne naravnost pomanjkljivega znanja materinščine in še bolj pomanjkljive besedotvornosti, pa vsaj miselne lenobe. V lastnem jeziku prav zaradi tuje osnove zato ne more imeti o njej jasne predstave, razen tistih nekaj, ki ta tuji jezik res dobro poznajo. Predstava, ki jo vzbuja tujka, je torej zmeraj bolj ali manj nejasna, meglena. Nejasne predstave pa ne morejo vzbujati jasnih misli. Zato pa je, če izvzamemo učenjaške strokovne razprave, ki sem ne štejejo, s tujkami prepreženi jezik tako puhel, votel, brezizrazen. Zgolj lastnosti, ki botrinijo površnosti in neodkritosti. Gotovo je našo sodobno politično neodkritost in zmešnjavo v veliki meri pripisovati nespoštovanju pred materinščino, ki se izraža zlasti v gomiljenju nepotrebnih tujk.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Slovenska needinost

Dr. Ivan Tavčar je v »Izza kongresa« predstavljal tudi tedanje slovenske misleče ljudi ruskemu knezu Volkonskemu. Vsa stvar je sicer zgodovinsko neresnična, vendar je Tavčar s priznanim svojo ironijo narisal razmere in poudaril, kako je celo med peščico takratne inteligence imel vsak svoj način gledanja v bodočnost. Tako je cela skupina napravila skrajno žalostno podobo. Kdor bi bil po tej podobi delal sodbo o bodočnosti slovenstva, bi bil nad to bodočnostjo moral popolnoma obupati.

Dr. Ivan Tavčar je gledal nazaj in je podobnost takratnih razmer prenesel v dobo izza kongresa. Tudi sedaj ni veliko boljše. Ako se zbere samo nekoliko večja družba izobraženih Slovencev, se težko najdejo trije, ki bi glede bodočnosti slovenstva in glede programa, ki naj se vzame kot podlaga za delo, imeli enako mnenje.

Kako pogosto se slišijo vzdih, da je najbolj pogubna za nas Slovence ta neenotnost, ta razdrobljenost glede načrtov za bodoče delo. Kako pogosto se sliši obžalovanje, da slovenski narod ni tako strnjen, kakor so strnjeni bratje Hrvati, češ — v tem primeru bi se pač vse drugače dala delati slovenska politika.

Ta razdvojenost sama na sebi še ni največja nesreča, to je samo dokaz resnično samostojnega mišljenja. Najbolj žalostno dejstvo pri tem je to, da Slovenci pri tej razdvojenosti kažemo še neko drugo še slabšo lastnost, kakor je razdvojenost sama. Slovenci namreč najhujše obsojamo vedno tistega, ki se v presojanju kakega vprašanja loči

od nas samo za las. Pred človekom, ki ima nam ravno nasprotno mišljenje, imamo še veliko spoštovanje, toda gorje človeku, katerega prepričanje se loči od našega komaj za spoznanje. Po tem lopnemo z vso svojo silo. In to smatramo prav za prav za najbolj načelen boj.

Ako si želimo narodne enotnosti, ako hočemo doseči, da bi se vsi, ki hočejo narodu dobro, zbrali pri složnem delu, moramo v tem pogledu začeti narod popolnoma drugače vzgajati. Gledati moramo, da bomo poleg somišljenikov v vseh pogledih našli delovno skupnost s tistimi, ki samo eno ali drugo stvar drugače gledajo, v celoti pa zastopajo ista načela in se zavzemajo za podoben program in izbirajo morda samo druga pota. Ne smemo glede teh premišljevanj samo, kako bi to majceno razliko dovolj globoko razkopali in jih dovolj globoko potisnili na nasprotni breg, tudi se ne smemo truditi, da bi v prvi vrsti tem zagrenili vsako veselje do dela, zlasti do dela v naši družbi.

Tako v vsakovrstnih sporih, ki jih naravnost umetno iščemo, onemogočamo zbiranje skupnih sil ravno tam, kjer bi to bilo mogoče, in s to dejavnostjo izrabimo vse svoje sile, katere bi bilo treba usmeriti na boj in obrambo proti resničnim nasprotnikom.

Dokler se v tem pogledu popolnoma ne izpremeni naše vzgojno delo, ne bomo dočakali tega, da bi se naše narodne sile v resnici zbrale okrog resnične narodne obrambe in resničnega velikopoteznega dela za bodočnost slovenstva.

D. L.:

Iz poljske zgodovine

(Nadaljevanje)

IV.*

Ta za takratne razmere idealna »konstitucija (ustava) 3. maja«, kakor jo kratko Poljaki imenujejo, ni mogla dobiti življenjske moči, ker zamejstvo tega ni pustilo, a še bolj ji je nasprotoval užaljeni ponos nekaterih Poljakov samih.

Peterburški dvor je divjal in je komaj čakal, da se bo maščeval nad Poljsko, ki si je upala kot država sama urejevati svoje notranje življenje in svobodo. Hotel je, da se odpravi ustava, ki ji ni več dajala pravice, da se kot nekaka »pokroviteljica« vmešava v notranje nesrečne razmere poljske države. Da bo moralo biti to maščevanje občutno, je razumljivo, saj se je upal prvi priseči na ustavo kralj Stanislav Avgust, bivši ljubimec nad vse človekoljubne absolutne vladarice ruske Katarine II. Rusija je komaj čakala, da konča turško vojno, da si poišče primernih vzrokov, da bo lahko vkorakala na poljsko ozemlje. Vzroki so se kmalu našli, pomagali so sami užaljeni — poljski magnati.

Szczęśny Potocki i Seweryn Rzewuski se nikakor nista mogla zamisliti, da bi moglo biti v Poljski kraljestvo dedno; Potocki je zgubil upanje, da ne bo mogla njegova rodbina nikdar doseči poljske krone, ako ne bo več volilnega kraljestva, drugi pa se je bal, da se bo kraljevska moč preveč utrdila. Žato sta odšla oba v Petersburg in prosila carico, naj pomaga Poljakom, to je plemenitašem, da dobé zopet nazaj svojo svobodo, ki jo je vzela »narodu« konstitucija 3. maja. Častita gospoda sta imela nekaj privržencev in še več odvisnih manjših plemenitašev, ki so sklenili v Targovicah, malem ukrajinskem mestecu, ki je bilo ob enem posestvo Potockega, dne 14. maja 1792 tako imenovano targoviško konfederacijo, ki je imela nalogo, da odpravi ustavo 3. maja, ki so jo imeli za »jakobinsko«. — Carica Katarina je prav rada poslušala te mile prošnje nacionalnih poljskih magnatov in sklenila poslati 64.000 vojakov na poljsko zemljo. Sicer se je malo bala Prusov, ki so bili po pogodbi z dne 29. maja 1790 dolžni pomagati Poljski, ako bi jo napadla Rusija. Tudi Avstrija ni bila brez nevarnosti, saj je bil cesar Leopold II. prijatelj Poljske.

Vendar so se stvari za Rusko tako ugodno zasukale, da je carica Katarina prav lahko ustregla prošnji domoljubnih poljskih magnatov.

Ruski poslanik v Warszawu je naznanil poljski vladi, da je dala ukaz, da vkorakajo njene vojske v Poljsko in sicer »na prošnjo naroda poljskega, ki se mu je zgodila velika krivica, da mu je ustava odvzela republikanske pravice«.

Sejm, ki je zvedel o tem, je sklenil, da oboroži 100.000 mož, poveril poveljstvo nad vojsko kralju Stanislavu Avgustu in se zaključil do konca vojne.

Poljska je mogla oborožiti komaj 45.000 vojakov in je iskala pomoči v zamejstvu. Avstrija, kjer je umrl dobri prijatelj Poljske Leopold II., je bila zaposlena z vojno s Francozi. Pruski kralj Friderik Viljem II. je izdal Poljsko, češ, konstitucija 3. maja se je sklenila brez njegovega znanja in sodelovanja; torej nima vzroka, da bi jo branil.

Poljske vojske so bile sploh prešibke, da bi se mogle bojevati proti dvema armadama; ena jih

je napadala na Litvi, druga na Ukrajini. Rusom pa so pomagali tudi targoviški konfederati. Dobro se je držal knez Józef Poniatowski, kraljevi sorodnik, drugi vojskovodja, knez vitemberski, sorodnik ruskemu dvoru, pa se je pokazal kot izdajalec. Sicer so ga odstavili, a pomagalo ni dosti.

Kralj Stanislav Avgust je zgubil vse upanje, zato se je skušal pogajati s carico. Toda carica mu je kategorično odgovorila, da hoče, da se poljskemu narodu (to je plemenitašem) povrne svoboda. Premirje lahko nastopi, ako se prekliče ustava 3. maja in ako pristopi kralj targoviški konfederaciji. Kralj je v svojem in v imenu vojske podpisal pristop h konfederaciji, to je: podvrgel se je Rusiji. S tem je prelomil ustavo, ki je prvi prisegel nanjo. Knez Józef Poniatowski in mnogo drugih veljavnejših, res domoljubnih generalov se je odpovedalo svojim častem.

Rusi so vkorakali v Warszawo. Konfederati so bili veseli svoje zmage, a niso vedeli, kam so pripeljali nesrečno Poljsko. Saj medtem so se pogajale Avstrija, Prusija in Rusija, kako naj bi si zopet razdelile Poljsko.

Friderik Viljem je izkoristil nesrečo, ki jo je imela Avstrija v francoskih vojnah, in jo je prisilil, da je privolila, da je zasedel Gdansk, Torun in velikopoljska vojvodstva. Katarina, ki je mislila zasesti Ukrajino, Podolje in Volinje, je bila zadovoljna s tem.

Ko so pruske vojske zasedle Torun in velikopoljska mesta, so mislili, da se je to zgodilo brez vednosti carice Katarine, in so se zaradi tega pritožili pri ruskem poslaniku. Ker niso mnogo časa dobili odgovora, so sklicali črno vojsko, toda poslanik jim je ukazal, da morajo črno vojsko razpustiti; tako so spoznali, da delata pruski kralj in carica Katarina sporazumno.

V Grodnu se je na povelje držav, ki sta si prisvojili novo poljsko ozemlje, zbral sejm in zboroval pod pritiskom bajonetov in ruskih rubljev. Moral je odobriti razdelitev.

V juniju leta 1893. se je zbral zadnji sejm, ki se ga je udeležilo komaj 12 senatorjev in 120 poslancev.

Zalosten je bil ta državni zbor. Pruski in ruski poslanik sta samo zahtevala priznanje razdelitve. Z Rusijo so se še nekako pogodili, s studom pa so zavračali zahteve pruskega poslanika Buchholtza, sklicujoč se na dogovor z dne 29. maja leta 1790. Pomagalo ni nič, ker so malo bolj glasne poslance kar odpeljali.

Rusija je dobila približno 4.550 kvadratnih milj. Pruska pa 1.060. Ostanek je bila še nekdanja velesila Poljska, ki je merila sedaj okoli 3.830 kvadratnih milj s štirimi milijoni prebivalci. Bil je to klin, stisnjen med Rusko in Prusijo.

Sejm je podpisal sklep o drugi delitvi Poljske, ki je dobila tudi drugačno ustavo, oziroma vladavino, ki jo je bila odpravila konstitucija 3. maja.

Med zborovanjem grodenskega sejma pa je ruski poslanik, baron Sievers, gostil preslepljene zborovalce in skušal uspraviti njihove vesti.

Zaman je bilo kesanje nesrečnih targoviških konfederatov, zginili so s prizorišča in narod jih je obsojal.

Tako je prišlo do druge delitve Poljske v poletju 1793, a dogovor za to delitev je bil sklenjen med ruskim in pruskim dvorom že 23. januarja leta 1793.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Opazovalec

Samostojnost hrvaških gasilcev

Na praznik 15. tega meseca je bil v Zagrebu gasilski kongres, ki se ga je udeležilo okoli 20.000 gasilcev iz tuzemeljstva (Slovencev, Hrvatov in Srbov), bili so pa navzoči tudi zastopniki gasilstva iz zamejstva. Zborovati bi imela Jugoslovenska gasilska zveza, v kateri bi morala biti prav v unitarističnem duhu zvezana vsa slovenska, hrvaška in srbska gasilska društva po načelu centralizma. Dne 15. t. m. je bil v Zagrebu odkrit tudi spomenik ustanovitelju »Hrvaško-slavonske gasilske zveze« Juriju Deželiću. Pred Deželićevim spomenikom je nepričakovano starosta varaždinskih gasilcev Marijan Dolanski slovesno prebral izjavo hrvaških gasilcev, da:

1. hrvaško gasilstvo pretrga vsako zvezo z Jugoslovensko gasilsko zvezo, ker je hrvaško gasilstvo »Zveza hrvaških prostovoljnih gasilskih društev« že 70 let;

2. hrvaško gasilstvo odstrani vse znake in znamenja s svojih gasilskih uniform, ki niso v skladu z uniformami, kakršne so bile, preden je bil oktroiran gasilstvu sedanji gasilski zakon;

3. hrvaško gasilstvo poziva vsa hrvaška gasilska društva in njih zastopnike, da ne sodelujejo pri nadaljnjih posvetovanjih jugoslovenskega gasilstva;

4. hrvaško gasilstvo v najkrajšem času sklepa o postopanju v prihodnosti in o organizaciji samostojnega hrvaškega gasilstva;

5. hrvaško gasilstvo soglaša sedaj in bo soglašalo v prihodnje s stališčem hrvaškega naroda, katerega edini vodnik je dr. Vl. Maček, ki ga hrvaško gasilstvo pozdravlja in mu sporoča, da z njim stoji in pade.

To zopercentralistično izjavo Marjana Dolanskega je slovesno potrdilo vse hrvaško gasilstvo in velika množica hrvaškega ljudstva. Sprevod hrvaških gasilcev je šel tudi mimo Jelačićevega spomenika ter so šli v njem tudi veterani grofa Zrinjskega in bana Jelačića in pa varaždinska garda v starih hrvaških uniformah. Udeleženci velikanskega spreveda so pozdravljali dr. Mačka, Hrvaško in samostojno hrvaško gasilstvo.

Slovenski gasilci so se skoro brez razlike strinjali z izjavo Dolanskega. Vodstvo gasilcev iz Slovenije je pa spravilo slovenske gasilce na zagrebški veliki sejem, kjer jim je govoril Franc Snaj, ki se ni pridružil hrvaškemu zopercentralističnemu stališču.

Zvečer 15. 8. je imela uprava Jugoslovenske gasilske zveze sejo, čeprav je v resnici ta zveza zaradi izjave hrvaških gasilcev pred Deželićevim spomenikom vsaj moralno prenehala obstajati. Te seje so se udeležili tudi zastopniki gasilcev iz Slovenije zraven srbskih gasilcev iz nekaterih banovin. Ti so seveda obsodili nastop hrvaških gasilcev za samostojnost hrvaškega gasilstva, in pa predsednika Stj. Žagarja, ki je kot Hrvat z dvema drugima hrvaškima udoma uprave izstopil iz uprave Jugoslovenske gasilske zveze. Ne vemo, če so zastopniki gasilcev iz Slovenije dobili pristanek slovenskih gasilcev za svoje stališče. Na glavnem kongresu Jugoslovenske gasilske zveze, ki je bil 16. 8. v dvorani hrvaškega sabora, je bil predsednik spet Franc Snaj iz Slovenije, zraven pa seveda ni bilo nobenega Hrvata. Snaj je obsojal nastop hrvaškega gasilstva za samostojnost. Hrvaško gasilstvo se tudi ni udeležilo slovenskega gasilskega kongresa, ki je bil 16. 8. popoldne v hotelu »Esplanade«; bili so zraven le pripadniki Jugoslovenske gasilske zveze in Čehi brez domačinov Hrvatov.

Še na grobu zaslepljeni

V soboto 14. tega meseca je bil pokopan na ljubljanskem pokopališču pri Sv. Križu znani upokojeni tržaški učitelj Anton Germek, ki se je decembra meseca lanskega leta po dolgotrajnem mledovanju bolan in telesno sirt smel naseliti med svoji v Ljubljani potem, ko je prestal v Trstu dolgoletni martirij narodnega delavca.

Zasluznega slovenskega učitelja je spremila na njegovi zadnji poti velika množica tovarišev, prijateljev in znancev, ki so pokazali s tem, kako široko spoštovan je bil rajni Germek pri Svetem Ivanu in sploh v Trstu ter na Primorskem.

Naj počiva v miru slovenski trpin z nesrečnega Primorja!

Ne sme pa ostati pozabljeno, da so naši jugoslovenarji tudi pri tej žalostni priliki zagrešili neresničnost, ki ji menda v svoji zaslepljenosti ne znajo niti ceniti obsega. V imenu primorskega slovenskega učiteljstva se je ob odprtem grobu poslovil od pokojnika upokojeni okrajni šolski nadzornik g. U. ter povedal, da je pokojni Germek ustanovil na Primorskem potem, ko je deželo zasedla Italija, zvezo jugoslovenskih učiteljskih društev! Uradni zastopnik »slovenskega« dela jugoslovenskega učiteljstva g. K. je v svojem govoru previdno popravil to o silno skromnem znanju politične zgodovine pričujočo nesmiselnost svojega predgovornika s tem, da je resnici na ljubo poudaril, da je Anton Germek ustanovil in bil nje predsednik do razpusta, Zvezo slovenskih učitelj-

* Popravlil — V št. 53., str. 2., stolpec 2. mojega članka naj se bere v 17. vrstici: »dobro razumljeni lastni interes«; str. 3., stolpec 1. pod 6. »Kraljeva čast je osebno dedna«.

skih društev, kar smo navzoči nekdanji primorski šolniki pravilno umeli tako, da je Germek ustanovil zvezo slovenskih in hrvaških učiteljskih društev na Primorskem, kar je nekaj čisto drugega kakor tisto, kar je povedal jugosloven g. U.

Poseben napis železniške postaje

V Sloveniji imajo železniške postaje dvojezične napise, najprej v slovenščini, potem pa v srbsčini (cirilici). Take napise imajo vse železniške postaje, tudi po progah, kamor ne prihajajo popotniki, ki bi znali brati cirilico. Ena železniška postaja v Sloveniji je pa že toliko napredovala, da ima napis najprej v cirilici, potem pa šele v slovenskem jeziku. Ta postaja je v Rimskih toplicah. Ne vemo, kdo je ta napis napravil, vemo le, da je kraj Rimske toplice v Sloveniji, kjer so bila takoj po preobratu vsa imena železniških postaj napisana v slovenskem jeziku, pozneje so pa napravili dvojezične napise. Če pride kak tujec v Rimske toplice in če sodi po zunanosti uradnih poslopij, bi lahko mislil, da že v Rimskih toplicah preneha slovensko ozemlje, ko vidi na prvem mestu ime postaje napisano v cirilici. Ker napis imena železniške postaje v Rimskih toplicah ni nov, ga je gotovo napravil na svojo roko kakšen gorec jugosloven.

Atavizem

Prijatelj našega lista nam piše: Na hiši Tyrševa cesta 23 je tabla znane tvrdke za reklamo Alo-ma-Company. Na ti tabli se je pojavil pred tedni letak z vabilom na proslavo obstoja 60 letnice Hrvaške gasilske zajednice, ki je bila minulo nedeljo v Zagrebu. Na lepaku je bila slika, predstavljajoča gasilca, držčega v rokah venec, skozi katero je bil pogled na mogočno katedralo sv. Štefana in starodavno cerkvico sv. Marka v Zagrebu. Spodaj je bil venec okrašen s hrvaškim trakom. Pa je prišel nekega dne »gospod«, obstal pred lepakom, se previdno ozrl, nato pa začel praskati po njem. Opazoval sem ga iz nasproti ležečega dvorišča. Ko odide, stopim bliže, da pogledam. Moža je bodel hrvaški trak, da ga je izpraskal. Poznam ga, in če ga ne imenujem, storim to samo zaradi njegovih svojcev. Je viden in navdušen član organizacije, ki bi ogorčeno protestirala, če bi jo imenoval. Je to atavizem po značajih, ki so bili v Avstriji znani pod nemčurstvom. Kot tedaj so tudi danes za postopno in tiho likvidacijo vsega, kar ni jugoslovensko.

Naši izseljenci

Izšla je slavnostna številka Izseljenskega vestnika »Rafaela«, glasila družbe enakega imena, ki praznuje v nedeljo 22. tega meseca svojo desetletnico. Je to organizacija, ki stalno išče zvez z našimi ljudmi po vsem svetu in se sistematično briga za njih usodo. Proslava se začne v nedeljo na Jesenicah, od koder odidejo udeleženci na Brezje. Naslednji dan, v ponedeljek dopoldne, pa bo v slavnostni dvorani banske palače spominsko zborovanje. — Nemci se vse drugače brigajo za svoje rojake v zamejstvu. Še za tiste, ki niso nemški državljani in ki Nemčije še nikoli videli niso. Proces zoper Franceta Höningmanna, posestnika v

Novi gori, na tožbo kočevskega odvetnika dr. H. Arka, ki se je vršil pred novomeškim okrožnim sodiščem in je o njem poročal »Slovenec« z dne 27. julija tega leta, je odkril, kako se zanima nemški urad za »Auslanddeutsche« tudi za — Kočevarje v Jugoslaviji. Če bi se tak proces vršil v Nemčiji in bi v njem nastopal kak Poljak ali lužiški Srb na tak način, si po vsem, kar se dogaja v Nemčiji, lahko mislimo, kako bi se končal. Lani je bilo v Nemčiji kakih 500 nemških Kočevarjev, ki jih je vse priporočil dr. Arko. Iz »Slovenca« ni razvidno, komu jih je priporočil, ker piše le o »nekih merodajnih činiteljih v Nemčiji«. Pred dnevi je objavila praška protifašistična »Volks-Zeitung« seznam organizacij v Nemčiji, ki se pečajo z vohunstvom. Med drugimi naštevajo tudi »Bund der Auslanddeutschen«.

Mali zapiski

Prepovedani letaki

Državno pravdnštvo v Zagrebu je prepovedalo širiti letake z napisi:

1. »U nedjelju 9. ovog mjeseca«,
2. »Svim predsjednicima«.

Letaka sta izšla v Zagrebu.

Vsakdanji drobiž

Navadno pismo iz Ljubljane do kraja pod Šabcem potuje štiri, brzovozna pošiljka s pokvarljivo vsebino pa pet dni. Dopisnica, oddana v Belgradu v torek, je prispela v Zagreb v petek, dan po prihodu njenega pošiljalca. Uradnik »Putnika« v Belgradu ni hotel dati vozovnice do Ljubljane, češ da je prekinitve vožnje v Zagrebu s tako vozovnico nedopustna. Dal jo je samo do Zagreba. Slovenija doprinaša nad eno četrtino vseh dohodkov železnice v državi, vozni park je kljub temu v Sloveniji najbolj zanemarjen. Izjemo delajo le mednarodni vlaki.

Ali ste poravnali naročnino?

V Jugoslovanski knjigarni si naročite sledeče knjižne zbirke:

Leposlovno knjižnico Ljudsko knjižnico Zbirko domačih pisateljev Zbirko mladinskih spisov

za malenkostne mesečne obroke. Zahtevajte naš Vestnik, ki ga pošljemo brezplačno z natančnimi podatki.

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA V LJUBLJANI

Janez Kocmur:

K Tumovim spominom

(Nadaljevanje)

Šlo bi tudi brez cigaret. Ali ko sem poglavarju veže stisnil pest »Memphis«, sem vseeno začutil, ko da sem stopil iz majavega čolna na trdna tla. Mož je prijetno iznenaden razrogačil obrvi, napujsil usta ko v sladki poljub in se skrivil liki vrba v vetru. Saj so bile tedaj cigarete velika redkost, na cesarskem Dunaju nič manj ko v Ljubljani. Tobak je bil hkrati tudi menjalno sredstvo, zdrava valuta, bolj iskana od zlata in srebra, čeprav je bilo v njem bukovo listje. Saj se v cekinu ni samo zlato. Samo da je dišalo po tobaku, pa je bilo dobro. Tobak je bil skrivnostni ključ, odprl je najbolj zaklenjena vrata, izvajal je liki čudežna piščalka iz skrivnih zalog najbolj redke dobrote, ki jim mnogi še imen vedeli niso. Na boljših je smelo zmanjkati kruha in zelja, tobaka in ruma nikdar. Kruh in zelje napolnita želodec, tobak in rum udarita v glavo. Je pač tudi s patriotizmom tako kakor s strojem, ki mu zmanjka bencina in olja.

Pred tobakom bi se zašibila kolena še sami straži v vojnem arhivu, ki pripovedujejo o njej veliki otroci malim otrokom, da je tako mogočna in grozanska, da še sam cesar ni bil varen pred njo. Že mogoče; saj tedaj ni več bilo Martina Krpana, ki edini bi bil zmogel tiste Brdavske. Pa še on je prenašal samo sol in kresilno gobo, tobaka pa ne. S samo mesarico bi bil težko kaj opravil.

Tudi usnje je bilo visoko cenjeno, kljub temu, da so bosa noga in leseni podplati bili postavljeni na oltar najvišjega patriotizma. Bosa noga in leseni podplati nista bila v uradnih očeh nič manj ko zlata medalja. Gospoda, ki je oznanjala to novo vero, pa sama ni hodila ne bosa in ne z lesenimi podplati, in to je bilo mnogim v veliko pohujšanje.

Po najnovejši modi so se oblačili tudi častilci ponošenih oblek, pridigujoč, da je zakrpan rokav znamenje odličnega domoljubja, ki zasluži vse priznanje. Zaplata na sedalu da je enaka hrabrostni svetinji. Le avšam ni šlo v glavo, zakaj gospodje bolj ljubijo pripete ko všite kolajne. Drugim je bilo tudi to v veliko pohujšanje.

Pošta obleka je obleka časti — Geflickter Anzug ist ein Ehrenanzug, to geslo prihaja v Nemčiji spet do veljave in je sploh postalo sestavni del tamošnje štiriletke. Nemčija je resda čudna dežela. Tam jedo železen močnik, s surovim maslom mažejo pa škornje, samo vojaške seveda. Stvar ni izmišljena, zakaj za tak močnik je recept v enem starih »Vrtcev«, ko ga je urejeval še Ivan Tomšič. Nemara ga imajo Nemci iz »Vrtca«. Čudnega bi ne bilo nič, njihova poizvedovalna služba je pri nas danes bolj ko kdaj prej na višku.

V modo prihaja po nekod po svetu tudi Gold gab ich für Eisen — Zlato sem dal za železo. To je nalaganje glavnice za primer potrebe, zbiranje novcev za črne dni, nekako starostno zavarovanje.

Da bi dali vsaj železo za tisto zlato, ki je bilo vplačano! Pa ni ne železa ne zlata; k večjemu obljuje. Recepta, kako se zlato spreminja v obljuje, ni treba iskati po starih »Vrtcih«; najdemo ga lahko v najnovejših listih za velike otroke. Ljubljancanom pa je tudi sicer še v spominu izza časa, ko je bil župan njihov še dr. Ivan Tavčar.

Magistrat bivšega deželnega stolnega mesta Ljubljane še hrani leseni ščit — den Mann in Eisen — kakor je bil krščen tisti ploh. Gospodje so ob vznešenih besedah nanj pribijali državo, še preden je bila rojena, in ki zatrjujejo, da so sanjali o njej že kot otroci. Dolga vrsta jih je bila, spodobno oblečenih, gladko obrbitih in lepo počesanih, na prsih svetle medalje. Bosega ni bilo med njimi nobenega, tudi z lesenim podplatom in všito svetinjo ne. Ti so prišli nazadnje, lepo za roko pripeljani, da je bilo bolj spodobno in svečano.

Pri branju Pirjevčeve knjige »Levstikova pisma« me ni zanimala samo vsebina pism, temveč sem pazil tudi na navedbe poštne pečate na posameznih pismih. Za Levstika je bila Ljubljana še »dolga vas«, štela je komaj 25.000 prebivalcev. Nič boljši ni bil Zagreb, Dunaj je šele dolgo pozneje dosegel milijon prebivalcev. Brzih vlakov, kakršni so danes, še ni bilo, koles in avtomobilov sploh ne. Po cestah se je še oglašal poštni rog. Pa vendar je sleherno v Ljubljani oddano pismo bilo naslednji dan v Zagrebu, na Dunaju, v Trstu in drugod že dostavljeno. In obratno. Res, sliši se kakor pravljica iz Tisoč in ene noči. K.

Demokracija in fašizem

Kdor je za pravice naroda, je za demokracijo, mir, kruh in svobodo, je zoper fašizem in diktaturo. Tega se zaveda tudi fašizem, zato je zoper vse, kar bi moglo dovesti množice do spoznanja. Še bolj vedo to njegovi simpatizerji po demokratičnih državah, ki se jim skomina po diktaturi. Odklanjajo, da bi bili fašisti, metode, ki jih priporočajo, in kjer morejo, tudi izvajajo, so pa čisto fašistične. Na tuje fašizme zabavljajo, skrivaj se pa z njimi bratijo in delajo po njihovih navodilih. Fašizem ne pozna ljudske volje in potreb, ker je centralističen. Gorje posebno majhnim narodom, če pride fašizem do veljave.

Bojevniško zborovanje na Brezjah

Dne 28. in 29. avgusta 1937 bo bojevniško zborovanje s položitvijo in blagoslovitvijo temeljnega kamna za preureditev parka pred romarsko cerkvijo in za spomenik vsem slovenskim žrtvam svetovne vojne. 28. avgusta ob 1/2 8 zvečer bodo pete litanije z blagoslovom, potem zborovanje zastopnikov bojevniških skupin v samostanski dvorani s predavanjem tajnika Lukeža Rudolfa in razgovorom. Dne 29. avgusta bo sprejem gostov, ob 10 bo cerkveno opravilo na prostem s pridigo knezoškofa dr. G. Rožmana. Po opravlilu bodo molitve za umrle vojake in blagoslovitev kamna. Po cerkvenem opravlilu bo tabor na prostem, po taboru petje in godba. — Vsi bivši bojevniki so vljudno vabljeni!

Da, hrib se omaje in hrast, zvestoba Slovenca ne gane. Kdor je bil zvest staremu, bo vdan tudi novemu gospodarju, je bilo razglašeno, zamolčano pa, da vsakemu, ki ima oblast.

Povest o cigaretah in rumu in žeblih je dolga in žalostna. Njega dni je bila pa vesela in poskočna, srebrni rogovi so jo trobili v svet, korračno cesarjeviča prestolonaslednika so trobili. Hribi in hrasti so se majali, tam na Krasu in na Koroskem so se majali, Slovenci pa smo bili neomajni in zvesti, dokler je bil stari gospodar. Izjeme potrjujejo pravilo. Žebli iz tistega časa so naša sramota, simbol hlapčevstva, ki se nas drži ko železna srajca. Izdajamo knjige, pišemo si slavo, odevamo se z venci; če pa kdo pove resnico, mu bevskamo v pete ko ščeneta. Naj zve mladi rod tudi resnico, da bo boljši od svojih očetov. Kadar spoznamo same sebe, bomo slavili največjo zmago.

Ravna pot, najboljša pot, pravi pregovor. Največ pregovorov je zlaganih. Izmišljeni so za lahkovne namesto kruha. Oglejmo si samo nekaj takih gesel. — Prosi in uslišan boš. Da — ampak prej plačaj takso, potem pa čakaj na uslihanje. Ali: Trkaj in odprlo se ti bo. Le, kdor hoče, da ga bodo nagnali s psom. Eden najlepših in najganljivejših je, da najde pridni pod vsakim kamnom krajcar, v vsakem grmu kos kruha. Naj le poskusi bedak, ki verjame. Obrnil bo znabiti en kamen ali dva, tretjega že ne več brez pečata in podpisa. Ali se je že kdaj kateri od oznanjevalcev tega gesla zamislil v trudne pripogibe v loncu borovnic, ki jih je prinesla na trg do smrti izmučena starka? Tisoče in tisoče bi jih naštel — v tisočih grmih je bil komaj kos grenkega kruha. Nemara je še sam barantal in z dinarjem odkrnil starki tisoče pripogibov...

(Nadaljevanje prihodnjice)

Urednik in izdajatelj: Tone Fajfar v Ljubljani.